

Nərgiz HACIYEVA*

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ DAR COĞRAFI ƏRAZİDƏ İŞLƏNƏN ALINMA TOPONİMLƏR XÜLASƏ

Azərbaycan xalqı tarixən bir çox xalq, millət və tayfalarla iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələrə girərək, onlardan müxtəlif söz və ifadələri əxz etmiş, dilin lüğət fondu bu alınma sözlər vasitəsilə daha da zənginləşmişdir. Tarixi-ictimai hadisələr, sosial həyatda baş verən mühüm dəyişikliklər digər sahələrdə olduğu kimi, toponimlərə də təsirsiz ötürməmişdir. Toponimləri tədqiq edən əksər tədqiqatçılar coğrafi məkanlar üzrə daha çox Azərbaycan dilində işlənən türk toponimlərinə diqqət vermiş, alınma toponimlər barədə bir o qədər ətraflı söz açmamışlar. Ayrı-ayrı məqalələrdə və elmi işlərdə toponimlərdən bəhs olunsa da, Azərbaycan dilində alınma toponimlər ayrıca tədqiqat mövzusu olmamışdır. Uzun əsrlər boyu müxtəlif xalqlarla qaynayıb qarışan Azərbaycan xalqının dilinə İran dillərindən talış, fars, ərəb, tat, kürd, Avropa dillərindən fransız, slavyan dillərindən rus, İber-Qafqaz dillərindən ləzgi, udin, saxur, qırız, ingiloy, eləcə də monqol dilindən bir çox söz və ifadələr keçmişdir ki, bunun ən bariz nümunəsi coğrafi adlarda, toponimlərdə özünü göstərir. Bu alınma mənşəli adlar oykonim, hidronim və oronimlərdə daha çox yer tutmaqdadır.

Açar sözlər: *alınma söz, alınma toponim, oykonim, hidronim, oronim, coğrafi obyekt*

Azərbaycan xalqı tarixən bir çox xalq, millət və tayfalarla iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələrə girərək, onlardan müxtəlif söz və ifadələri əxz etmiş, dilin lüğət fondu bu alınma sözlər vasitəsilə daha da zənginləşmişdir. Tarixi-ictimai hadisələr, sosial həyatda baş verən mühüm dəyişikliklər digər sahələrdə olduğu kimi, toponimlərə də təsirsiz ötürməmişdir. Toponimləri tədqiq edən əksər tədqiqatçılar coğrafi məkanlar üzrə daha çox Azərbaycan dilində işlənən türk toponimlərinə diqqət vermiş, alınma toponimlər barədə bir o qədər ətraflı söz açmamışlar/ Ayrı-ayrı məqalələrdə və elmi işlərdə toponimlərdən bəhs olunsa da, Azərbaycan dilində alınma toponimlər ayrıca tədqiqat mövzusu olmamışdır.

Terminologiya sisteminin bir hissəsi olan alınma sözləri tədqiq edən professor N.Məmmədli yazır: "Şərq və Qərb ölkələri ilə ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi, mədəni əlaqələrin genişlənməsi və möhkəmlənməsi şəraitində müxtəlif sistemli dillərlə tarixən təmasda olan Azərbaycan ədəbi dili hazırda bir dövlət dili kimi özünün terminologiya sistemini zənginləşdirir, təkmilləşdirir...Alınma və alınma söz anlayışlarının mahiyyəti fərqlidir, alınma mədəniyyət anlayışdır – bilavasitə dil əlaqələri nəticəsində baş verir, yaxud bu proses ərazi yaxınlığı ilə də şərtlənir. Alınmanın mahiyyəti bir dil vahidinin başqa bir dilə keçməsinə və bu hadisə müxtəlif şəkildə, müxtəlif dil səviyyələrində özünü göstərir" [Məmmədli: 2017, s.15]. Alınmaların bu xüsusiyyəti alınma mənşəli toponimlərə də xasdır və Azərbaycan dili ilə qonşu olan və müxtəlif ərazilərdə məskən salan ayırı-ayrı xalqların dilindən alınan oronim, hidronim və oronimlərdə özünü qoruyub saxlamışdır.

Azərbaycan toponimiyası geniş olub, həm də alınma sözlərdən düzələn, eləcə də orfoqrafik və orfoepik cəhətdən dilin təbiətinə uyğunlaşma prosesi keçirən alınma toponimləri

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik institutu, Müasir Azərbaycan dili şöbəsinin müdiri. Email: nergiz.haciyeva.1961@mail.ru

də əhatə edir. Bu cəhətdən Azərbaycan toponimlərini tədqiq edən T.Əhmədov qeyd edir: "Azərbaycan toponimlərinin tarixi-linqvistik təhlili göstərir ki, dilin söz yaradıcılığında olduğu kimi, Azərbaycan toponim yaradıcılığında da alınmalardan geniş istifadə olunmuşdur. Deməli, tədqiqatçı Azərbaycan toponimlər sistemində qeyri-türk mənşəli sözdən törənən toponimə rast gəldikdə (məsələn, Ərəblər, Kürdcü, Zərdab və s.) fikir verməlidir ki, toponimin əsasında duran vahid (və ya vahidlər) Azərbaycan dilində alınmadır, yoxsa yox. Hərgah həmin söz dildə alınmadırsa və ya Azərbaycan dili morfem və leksemləri ilə tərtib olunubsa, onda onu Azərbaycan dili toponimi kimi götürmək lazımdır. O toponimləri yad dil toponimləri (Peştəsər, Lüyəsər və s.) adlandırmaq olar ki, onların yaranmasında iştirak edən vahid və ya vahidlərdən (çoxköklü və ya kök və morfoloji əlamətlidirsə) ya heç biri, ya da biri Azərbaycan dilində özünü alınma kimi göstərmir, toponimik adın törəndiyi sözdə Azərbaycan dilinin qrammatik formaları iştirak etmir. Digər tərəfdən, toponimə çevrilən alınma sözün tərkibində Azərbaycan dilinə məxsus formant iştirak edərsə və ya o müstəqil şəkildə dildə işlənirsə, bunlar (Ərəblər, Kürdcü, Zərdab) heç bir qeyd-şərtsiz Azərbaycan toponimlərinin sırasına daxil edilməlidir. Belə toponimlərin əsasında duran sözləri yalnız mənşəcə həmin dillərə aid etmək olar [Əhmədov: 1991, s.66].

Uzun əsrlər boyu müxtəlif xalqlarla qaynayıb qarışan Azərbaycan xalqının dilinə İran dillərindən talış, fars, ərəb, tat, kürd, Avropa dillərindən, slavyan dillərindən rus, İber-Qafqaz dillərindən ləzgi, udin, saxur, qırz, ingiloy, eləcə də monqol dilindən bir çox söz və ifadə keçmişdir ki, bunun ən bariz nümunəsi coğrafi adlarda, toponimlərdə özünü göstərir.

T.Əhmədov qeyd edir ki, əgər əksər Azərbaycan toponimlərinin birinci komponentləri etnonimlərlə ifadə olunursa, yad dil toponimlərində bunun əksi özünü göstərir. Burada demək olar ki, etnonimlərdən törənən toponimlərə rast gəlinmir [Əhmədov: 1991, s.68].

Mənşəcə əsil alınma toponimlər yalnız alınma sözlərdən ibarət olub, dillimizdə dar məkanda işlənərək işləklilik hüququ qazanmışdır. Bu toponimlər arasında oykonimlər, oronimlər və hidronimlər daha çox özünü göstərir və xüsusilə fars, talış, tat dilindən keçən toponimlər dil zənginliyi ilə seçilərək bir sıra rayonlarda qeydə alınmış və quruluşuna görə sadə, düzəltmə və mürəkkəb toponimlərə ayrılır. Toponimlərin növləri içində oykonimlər zənginliyi ilə seçilir.

"O toponimləri yad dil toponimləri hesab etmək olar ki, onlar Azərbaycan dili üçün səciyyəvi olmayan leksem, morfem, coğrafi nomen və toponimik formantlardan ibarətdir və həmin vahidlər heç vaxt Azərbaycan dilinin leksik və morfoloji sisteminə keçməmiş, dilin söz və toponim yaradıcılığında istifadə olunmamışdır. Deməli, alınma sözlərdən törənən toponimlərin tərkibindəki vahidlər yalnız mənşəcə yaddillidir. Azərbaycan toponimlərinin tərkibinə isə onlar Azərbaycan dilindən düşmüş, onun öz materialı kimi toponimə çevrilmişdir" [Əhmədov: 1991, s.75].

Azərbaycan dilində işlənən Azərbaycan toponimlərini iki yerə ayırmaq olar: 1.Mənşəcə əsil alınma toponimlər; 2.Azərbaycan dilinin orfoqrafiya və orfoepik sisteminə uyğunlaşan və Azərbaycan sözləri və morfemləri ilə ifadə olunan alınma toponimlər.

Q.Qeybullayev tarixən İrandilli xalqların Azərbaycana gəlməsini mənbələrlə araşdıraraq bu nəticəyə gəlir ki, "...Azərbaycan toponimiyasında İran təbəqəsi müxtəlif zamanlarda yaranmış və müxtəlif mənbələrə malikdir...İran və Azərbaycanın min illər boyu qonşuluğu və ümumi tarixi taleləri ona gətirib çıxarmışdır ki, fars dili Azərbaycan dilinə təsir etmiş və Azərbaycan dili ondan bir çox söz və terminlər almışdır ki, bunlar yavaş-yavaş toponimlərə keçmişdir. Belə ki, bu qrup toponimlər iranizmlərin nəticəsidir və onu sübut etmir ki, fars dili əsasında yaranan kəndlərdə nə zamansa farsdilli xalqlar yaşamışlar" [Qeybullayev:

1986, s.101]. Daha sonra Q.Qeybullayev alınma toponimlərin Azərbaycan dilinə keçməsinə danışıq onların qonşu dillərin alınma sözlərindən yarandığını və toponimlərə keçdiyini qeyd edərək, İrandilli toponimlərin dilimizə məhz bu vasitə ilə keçdiyini göstərir [Qeybullayev: 1986, s.113]. Azərbaycan dilinə İran dilli toponimlər fars, talış və tat dilləri vasitəsilə keçərək oykonim, hidronim və oronimlərdə öz izlərini qoruyub saxlamışdır. Məqalədə qeyd olunan misalların əksəriyyəti Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğətinə götürülmüşdür [Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik ensikl. lüğəti. I, II c.: 2007]

Fars mənşəli sadə oykonimlər: **Rustov.** Quba r. – İran dillərindəki “rusta” (kənd, qəsəbə, bazarı olan mahal mərkəzi); **Ruşan.** İsmayılı r. – “Ruşan” (dağ keçidi); **Urva.** Qusar r. – İran dillərində “urva”, “urav” sözündən olub, “qala” ifadə edir; **Vərəzət.** Şəki r. – İran dillərində “təpə, dik, yoxuş, yüksəklik”; **Vərov.** Yardımlı r.– İran dillərindəki “vər /var” (yel xəstəliyi) və “ov” (su) sözündən olub, “yel suyu”; **Şuduq.** Quba r. – “Şuduq” (başdan başa şumlanmış yer, dəmyə əkin yeri, dincə qoyulmuş yer); **Sərək.** Astara r. – “zərəng” (qızılı rəngli); **Kotal.** Bakı ş. – İran dillərində “dağ keçidi, hündür təpə, dik yer”; **Zovin.** Yardımlı r. – İran dillərindəki “zovin”(oğlanlar, igidlər); **Zor.** Qubadlı r. – Qədim fars dilində “zor” (qala, yağanlı yer); **Səng.** – Fars dilində “səng” (daş, qaya); **Nüzgər.** Cəbrayıl r.– “neyzar” (qamışlıq, cəngəllik); **Kilit.** Ordubad r. – Qədim İran dillərində “kəlat” (qala); **Xandan.** Bakı ş. – “Gülən, şad”; **Bist.** Ordubad r.– “best/bəst” olub”dərə, vadi”; **Əcəmi.** Yevlax r. –“Ərəb olmayan ad, iranlı” deməkdir; **Dəhrəz.** Xocalı r. – Fars dilində “dəhliz” (ensiz, dar keçid); **Dər.** Ordubad r.–“qapı”; **Dəstor.** Astara r. – Fars dilində “çalma, əmmamə”; **Astara.** – Bu şəhərin qədim adı Qum olmuşdur. Fars dilində “qum” sözü də “alçaq yer, aşağı yer” ifadə edir; **Dizə.** Culfa r. – Fars dilində “dizə”(qala, kənd, məntəqə) və s.

Fars mənşəli düzəltmə oykonimlər: **Əngəvül.** Yardımlı r. – “əng” (bal arısı), vil” (çiçək, gül),”ə” bitişdirici sait olub, “arıçıqəyi olan yer” ifadə edir; **Ramana.** Bakı ş. – Qədim fars dilində “rama” (xalq qoşunu, qeyri-nizami qoşun sözündən və “na” sözdüzəltmə şəkilçisindən ibarət olub, “qoşun yeri, qoşun qalan yer”); **Marziki.** Yevlax r. – Fars dilində “marzək” və “i” şəkilçisindən ibarət olub, “bataqlıq”mənası verir; **Talabı.** Quba r. – Fars dilindəki “tələb” (çəmənlə, bağ, bağça) sözündən olub, “i” mənsubiyyət şəkilçisi ilə “çəmənlilik, bağçalıq”; **Şəbiyan.** İsmayılı r. – Fars dilindəki “dərə, cığır” və “an” (cəm şəkilçisi) olub, “dərələr”; **Züvuc.** Lerik r. – İran dillərindəki “züf/zöv” (dar dərə, yağanlı) sözündən və “üc” şəkilçisindən ibarət olub, “dar dərədə, yağandı kənd”; **Qalayxudat.** Quba r. – (fars dilində “ye” izafət şəkilçisidir) və “Xudat” (hakim, hökmdar, Allah), “hökmdar qalası”; **Kuhi-Pürən.** Naxçıvan. – Fars dilində “kuh”(dağ) və “i” mənsubiyyət şəkilçisi ilə mənası məlum olmayan “pürən” və s.

Fars mənşəli mürəkkəb oykonimlər: **Afurca.** Quba r. – İran mənşəli “abforucə” (yerli tələffüz forması ofirəcə) sözünün qismən təhrif olunmuş formasıdır. Toponim a (ab) “su”, fur/for “aşağı” və ca (castən) “sıçramaq” sözlərindən düzəlib, “su aşağı sıçrayan (tökülən) yer, şələlə”; **Xincab.** Babək r. – fars dilindəki “xinq” və ya “xinq” (boz, tutqun, bulanıq) və “ab” (su) olub, “bulanıq su, tutqun çay”; **Didivar.** Babək r. – Qədim İran dillərində “dida” (qala) və “var” (məhkəmlənmiş şəhər, qala) olub, “qala kənd”. Bəzi tədqiqatçılar isə fars dillərindəki “didi” (görüş, görüşmə) və “var” (yer, yurd) olub, “iki çayın görüşdüyü yer” olduğunu qeyd edirlər; **Disər.** Ordubad r. – İran dillərində “di” (iki) “sər” (baş, zirvə), “iki baş, iki zirvə”; **Harov.** Xocalı r. – İran dillərindəki “hor” (isti) və “ov” (su) sözlərindən düzəlib, “istisu”; **Horonu.** Yardımlı r. – “hor” (mal yemləmək üçün təknə) və “honu” (bulaq) sözlərindən olub. “təknəli bulaq”; **Gəndəbil.** Zərdab r. – “Gənd” (pis qoxulu, iyli),

“bil” (gölməçə), “pis qoxulu gölməçə”; **Harov.** Xocalı r. – İran dillərindəki “hor” (isti) və “ov” (su) sözlərindən düzəlib, “istisu”; **Horonu.** Yardımlı r. – “hor” (mal yemləmək üçün təknə) və “honu” (bulaq) sözlərindən olub. “təknəli bulaq”; **Gəndəbil.** Zərdab r. – “Gənd” (pis qoxulu, iyli), “bil” (gölməçə), “pis qoxulu gölməçə”; **Qamqam.** Quba r.– “qamə” (dayanacaq yeri, məkan) və “kam” (dərə, çökəklik, keçid), “kiçik çay dərəsində məskən”; **Səngəçal.** Bakı ş. – “səng” (daş) və “çal” (quyu) sözlərindən ibarət olub, “daş quyu”; **Maxta.** Şərur r. – Fars dilində “mah” (düşərgə), “de” (kənd), “qala kəndi, qədim yaşayış yerində salınmış düşərgə”; **Zavadix.** Xocavənd r. – Əsli Zabadeh olub. Fars dilindəki “zab” (çəşmə, bulaq) və “deh” (kənd) sözlərindən olub, “çəşməli kənd”; **Tuğqut.** Kəlbəcər r.– “Tuğ” etnonimi və “qut” (İran dillərində “qala”) mənasında “tuğ qalası”; **Zabrat.** Fars dilində “çəşmə, bulaq” və “rat /rad” (fəvvarə, məhsuldar) sözlərindən olub, ərəzidəki neft fontanları ilə bağlı yaranmışdır; **Vaqazin.** Laçın r. “Vaqa” (kömür) və “zin” (İran dillərində “di”-nin təhrif olunmuş variantı) olub, “kömürçü kəndi”; **Vərməziyar.** Şərur r. – İran dillərindəki “vər” (qala, kənd) və “Məzyar” şəxs adından olub, “Məzyarın kəndi”; **Zuğulba.** Bakı ş. – fars dilində “zu” və ya “zi” (kənar yer, sahil) və ərəb dilindəki “qülbə” (müvəqqəti ev, daldalanacaq, saxlanacaq yer) “sahildə gözetçi məntəqəsi”; **Sinigələk.** – “Sınıq qala”. Fars dilində “qələ” kimi tələffüz olunurdu; **Sirab.** Babək r. – Fars dilində “sir” (doymuş) və ab (su) sözlərindən ibarətdir.”Sirli su” ifadə edir; **Siyaqut.** Şərur r. – İran dillərindəki “siyah” (qara) və “qut” (qala) komponentlərindən düzəlib, “qara qala”; **Zərnətün.** Babək r. – Farsca “zərnə”(əkin yeri) və türkcə “tün” (təpə); **Nardaran.** Bakı ş. – Fars dilində “nər” (erkək dəvə) və “daran” (yer, məkan); **Tağas** Xocavənd r. – “Tağ” (fars dilindəki dairə, gümbəz) və “sər/ser” (baş) mənasında olub, “gümbəzin başında yerləşən kənd”; **Rudakənar.** Astarə r. – “Rud” (farsca çay) və “kənar” (sahil) olub, “çayın sahili”; **Nüomurya.** Lerik r. – fars dilində “nəsa” (güney) və “mara” (örüş, otlaq) olub, “güneydəki örüş”. Əslində “Çayın gün düşməyən yeri”dir; **Qəçrəş.** Quba r.– Fars dilindəki “kaç” (fıstıq) və “ras” (tala ətəyi, çəmən). “Fıstıqlı dağ ətəyi”; **Novxanı.** Abşeron r. – İran dillərindəki “nou” (təzə, yeni) və “xanə” (ev) olub, “yeni evlər”; **Rəstəcə.** Ucar r. – İran dillərində “rəstə/rusta” (böyük kənd), “ca-cə” (yer); **Kürdəxanı.** Bakı ş.– “Girdə” (dəyirmi) və “xanə” (ev), “girdə evlər”; **Kuhdam.** Naxçıvan ş. – Fars dilində “kuh”(dağ) və Azərbaycan dilində “dam” (mal-qaranın qışda saxlandığı tavan, bina); **Hadrut.** Xocavənd r. – İran dillərində “ha” (ara), “du” (iki), “rud” (çay) olub. “iki çayın arası”; **Horadiz.** Füzuli r. – İran dillərində “oura” (qala, möhkəmlənmiş yer) və “dizə” (qala), “qala kənd” mənasındadır; **Horavar.** Yardımlı r. – Fars dilində “oura” (qala) və “var” (kənd, yer, məskən) olub, “qala yeri”; **Gavran.** Yardımlı r. – İran dillərində “gav” (öküz, mal-qara) “ran” (mal-qara saxlanılan yer) “maldarların yeri”; **Ərkivan.** Masallı r. – “ərki” (qala) və “van” (məskən) olub, “bürc, istehkam”; **Bizlan.** İsmayılı r. – “bizlan” (dağla əhatə olunmuş); **Behrud.** Ordubad r. – Qədim fars dilində “beh”(xoş məramlı, xeyirxah), “rud”(çay), “axan su”, “kiçik dağ çayı”; **Balaxanı.** Sabunçu r. – farsca “bala” (uca, yüksək, yuxarıda olan), “xanı” “mədən, quyu”; **Didivar.** Babək r. – “Didi” görüş, görüşmə bildirən “did” sözlərindən yaranıb, “var” sözü isə köç, alacaq yeri, yaylaq icmalarına məxsus yurd yeri; **Didabad.** Naxçıvan. – Qədim fars dilində “dida” (qüvvətləndirilmiş şəhər, qala divarı) və farsca “abad” (kənd); **Düdəngə.** Şərur r. – İran dillərində “dü” (iki) və “dəngə” (məhəllə, şəhərin hissəsi) olub, “iki məhəlləli kənd”; **Düylün.** –Farsca “deh” kənd adından və “Gilan” sözlərindən; **Bərcan.** Yardımlı r. – Farsca “bərc” (hündür tikili) və “an” (məkan bildirən yer); **Deştahat.** Qubadlı r. – “Deşt” İran dillərində “çöl”, “Hat” toponim olub, “çöldə yerləşən Hat kəndi”; **Anabad.** Ordubad r. – “ana” (əsas, böyük, baş) və “bad/bat/bet” (dağ yamacı, eniş, dağ ətəyi) sözlərindən

düzəlib, “böyük dağ ətəyi”; **Nürgüt.** Ordubad r. – Fars dilindəki “nou” (təzə) və “qut” (şəhər, kənd, qala)”yeni kənd”; **Kələki.** Ordubad r. – “Kələ” fars dilində uca, böyük, yüksək, “guh” (dağ). İkinci mənada kəndin adı ərəb dilində “kelyə” “müqəddəslərin məbəddə evi” və farsca “ki” (kü-dağ sözünün təhrifi); **Xanəcan.** Culfa r. – Fars mənşəli “xanəgah”(dərvişlər üçün məbəd, sufilərin yaşadığı yer) və s.

Azərbaycan hidronimlərini tədqiq edən N.Əsgərov yazır: “Azərbaycan ərazisində say-sız-hesabsız su obyektləri mövcuddur. Hər bir hidronimik obyektin özünəməxsus adı var və bu adlar müəyyən tarixi şəraitin məhsuludur. Toponimlər kimi hidronimlər də hər hansı bir xalqın coğrafi mövqeyini, tarixi inkişafını və dilinin leksik-semantik inkişafını öyrənmək baxımından çox qiymətlidir (Əsgərov: 2002, s.6). Bu barədə R.A.Aqeyeva yazır:”Yer kürəsinin coğrafi obyektləri arasında böyük hissəni dəniz və okeanlar, çay və bulaqlar, göllər, su hövzələri, quyular və arxlar tutur. Bütün bu təbii və ya insanlar tərəfindən yaradılan obyektlər bir qayda olaraq adla adlanırlar. Adı olmayan su hövzələri daha azdır. Belə ki eyni çay və ya eyni göl və ya dəniz bir neçə ada malik ola bilər: onlar ya müxtəlif xalq, tayfa və hətta qonşu kəndlərin əhalisi tərəfindən eyni zamanda verilərək mövcud olmuş, ya da eyni xalq müxtəlif tarixi dövrlərdə onun adını dəyişmişdir” (Areeva: 1885, c.7-8). Bu xalqlardan biri də Azərbaycan ərazisində yaşayan farslardır ki, bir sıra su hövzələri onların dilindən alınıb yaranmışdır.

Fars mənşəli sadə hidronimlər: Surfunsər. İsmayılı r. – İran dillərindəki “küt uclu təpə”; **Dəhnə.** Şəki r. – “ağız, keçid, başlanğıc”, “dərənin dar hissəsindən düzənliyə çıxdığı yer”, “çayın dənizə, gölə və s.yerlərə töküldüyü yer” və s.

Fars mənşəli düzəltmə hidronimlər:Aquşa/Ağuşa/Akuşa Bala Kür. – Salyan şəhəri yaxınlığında Kür çayından ayrılan qol. Hidronim farsca ağuş (qucaq) sözündən düzəlib, “çay qolları ilə bürünmüş ərazi”; **Axunkaxi.** Abşeron y.a. – Hidronim “axun” (kiçik çay, çay qolu) və “gahi” (-laq şəkilçisinin qarşılığı olub, məkan anlayışı bildirir)“çayların töküldüyü yer”; **Həftəsov.** İsmayılı r. – “Həft” (yeddi), “ə” mənsubiyyət şəkilçisi və “siyab” (qara su) olub, “yeddi qara su mənbəyi” və s.

Fars mənşəli mürəkkəb hidronimlər: Müntəngə. Sumqayıt ş. – “dar dərə”; **Abjit.** Balakən r. – İran mənşəli “ab”(su, çay) və “jət” (qətran) sözlərindən ibarət olub “qətranlı çay”; **Səncəru.** Astarə r. – “Səncərədi” çay adı və “ru” (çay) sözlərindən ibarətdir; **Dizavar.** Abşeron r. – “Dizə” (qədim İran dillərində qala) və “var” (yer, məskən) olub, “qala kənd”; **Şurud.** Culfa r. – Türkcə “şu”(bu), “rud”(çay); **Vayxır.** Babək r. – İran dillərində “vah” (xoşa gələn) və “xar” (yer) sözlərindən ibarətdir; **Xaltan.** Quba r. – İran mənşəli “xar” və ya “gar” (isti) deməkdir, “dan” (su) söz-dən düzəlib, osetin dilində “qardan” (isti su); **Kələdəhnə.** Astarə r. – “qala” və fars dilində “dəhnə” (ağız, başlanğıc).”Qala yaxınlığında çayların töküldüyü su hövzəsi”; **Nüsnüs.** Ordubad r. – Ərəb və fars dillərində “nuş/noş/nus/nüs”(sehrli, tilsimli), dadlı, əbədi, nektar, dadlı içki və “us”-su (söz);”Dadlı su”, “içməyə yararlı su”; **Qahab.** Şahbuz və Babək r. – “qah” (düzən) və “ab” (su) “düzən çayı”, düzəndən axan çay; **Campara.** Zaqatala r. – “çəmənpirə” sözündən olub, “gözəl, çəmənli bəzəyən”; **Janjaru.** Lənkəran r. – İran dillərindəki “jənqa” (pas, paxır, cəng, mis pası) və “ru”(çay) olub, “paxırlı su, sarı suyu olan çay”; **Bəhrud.** Ordubad r. – “Behrud”(yaxşı çay).

Azərbaycanın yer adlarını, oronimləri tədqiq edən N.Məmmədov yazır: “Azərbaycan çoxmillətli respublikadır... Respublikamızda azərbaycanlılardan başqa rus, tat, talış, lahic, kürd, gürcü (yengiloy), ləzgi, avar, saxur, xınalıq, buduq, udin, yəhudi və s. xalqlar da məskunlaşmışdır.Adları sadalanan bu xalqların dilində də oronimlərə rast gəlinir” [Məm-

mədov:1993, s.13]. O, İran mənşəli oronimlərin yaranmasını eramızın ilk əsrlərinə aid edir [Məmmədov: 1993, s.172]. Fars, talış, tat mənşəli oronimlər də bunlara aiddir.

Fars mənşəli sadə oronimlər: **Kışto.** Quba r. – İran mənşəli “keşt/kaşt” olub, “əkin sahəsi” ifadə edir; **Kələt.** – Qusar r. ilə Dağıstanın sərhədində aşırım. Fars dilindəki “kələt” (qala); **Tənənəm.** Şərur r. – “Tən” fars dilindəki “vücut, cism”, və “nəm” (nəmək-duz) sözündən olub, “duzlu dağ, duz dağı”; **Tqıç.** Laçın r. – İran top-da “tiq/teq”(iti uclu zirvə, iti uclu dağ); **Raqdan.** Qəbələ r. – İran dillərindəki “raq”(qaya) və “dan” (olan) komponentlərindən düzəlib, “qaya olan”; **Çərəkə.** Quba r. – Fars dilində “çərəgah” (otlaq) və s.

Fars mənşəli düzəltmə oronimlər:**Xurlu.** Qax r. – fars dilində “xur” (duman, çiskin) və “lı” şəkilçisindən düzəlib, “dumanlı”; **Ləngəbiz.** Şirvan düzü ilə Pirsaat çayı arasında dağ silsiləsi. – fars dilindəki “ləng” (çala, çuxur, dayaz yer, oyuq, çuxur), “ə” mənsubiyyət ifadə edir və “biz” (buz/puz sözünün təhrif olunmuş variantı olub, çıxıntı. Başqa fikrə görə, ləngər İran dillərində ticarət karvanının dincəlmək üçün bir-iki günə dayandığı, ləngidiyi dayanacaq.“Biz” isə yüksəklik, dağ; **Sərəku.** Dəvəçi r. – İran dillərindəki “sər” (baş), “ə” mənsubiyyət ifadə edir və “ku” (dağ) olub, “başlı, zirvəli dağ”; **Nəhəcir.** Culfa r. –“Nuh” adı, “ə” mənsubiyyət ifadə edir və farsca “cır”(yamac, maili yer).”Nuhun yamacı”; və farsca “cır” (yamac, maili yer).”Nuhun yamacı”;**Xervəsər.**Lerik r. – İran dillərindəki “xer” (zirvə),”və” mənsubiyyət bildirir və “sər” (baş) “zirvəli dağ” və s.

Fars mənşəli mürəkkəb oronimlər: **Didivan.** Qazax r. – Qədim İran dillərində “didi” (qala) və “ban” (gözətçi, keşikçi, qoruqçu) olub, “gözətçi qalası”. Qədim dillərdə “did” (böyük), “van” (göl).”Böyük göl” kimi izah oluna bilər; **Zarraku.** – “Zard” (sarı) və “ku” (dağ) sarı dağ; **Badamdar.** Bakı ş. – fars dilində “bada” yarıq, çapılmış yer mənası verir və “dar” – keçid, əmək, dar, dib olub “yarğandakı keçid, yarıqın dibi; **Səyzan.** Daşkəsən r.– İran dil-nə məxsus “qara su, qara torpaq”; **Sinqısar.**Kəlbəcər r. – türkdilli xalqlarda “sın” (dağ) və İran dillərində “sar” (baş, zirvə, təpə) olub, “dağ başı, dağ zirvəsi”; **Məsnis.** Ordubad r. – Fars dilində “maz” (böyük), “naus” (məbəd),”böyük məbəd”; **Nişəğdasix.** Lənkəran r. – Fars dilində “nişə” (oturacaq, düşərgə yeri, məskən), talış dilində “sığ” (məzar) olub, “düşərgə məzarlığı”; **Nişanqa.** Abşeron r. – Fars dilinə məxsus “nişan” (hədəf) və “gah” (yer) sözlərindən düzəlib, “nişan yeri”; **Zərdab.** – “Zərd” (sarı) və “ab” (su) “sarı su”; **Şıxupayla.** Astarə r.– “Şıx” (şeyx) və İran dillərindəki “peyğulə” (mağara) ibarət olub, “şıx mağarası”; **Vanesəzsar.** Yuxarı Qarabağ. –Türk dillərində “bənə” (dağ boynunda çökək, çuxur yer) və “sar” (İran dillərində baş, zirvə). “Boynunda gölməçə olan dağ zirvəsi”; **Vələver.** – Fars dilində “vələ” (hündür, təpə yer), yüksəklik və yer; **Zindəvar.** Sumqayıt ş. – “Zəndə” (“diri”) və “var” (yer) sözündən olub, “diri dağ” və ya “zənd” (çaxmaqdaşı) və “var” (yer) sözü olub, “Çaxmaqdaşı olan yer”; **Daduri.** Dəvəçi r. – “Dudahari” adının təhrif olunmuş formasıdır.”Du” (iki), “dahar” (qaya) sözlərindən düzəlib, “iki qayalı dağ” və s.

Azərbaycanın etnik qruplarından birini talışlar təşkil edir və onlar əsasən Azərbaycanın cənub-şərq rayonlarında (Lənkəran, Masallı, Lerik, Yardımlı və Astarə) yaşayırlar və İran dillərinin qərb qrupuna aiddirlər. Talış dili əsasında yaranan toponimlər əsas etibarilə talışların qədimdən məskən saldıqları yerlərdə çox yayılmışdır. Talış dili mənşəli toponimlərə oykonimlər, oronimlər və hidronimlər daxildir. Bunlar aşağıdakılardır:

Talış mənşəli sadə oykonimlər: **Anbabu.** Astarə r. – “ambar”; **Rvo.** Lənkəran r. – Talış “ruvo” “kiçik çay”, “kənar kənd”, “çay qırağı”; **Anzov.** Yardımlı r. – “anzo/anzol” (iki yarıq arasında kiçik torpaq sahəsi); **Solqard.** Yardımlı r. – “solo qard” olub, “yuxarı qalxmağa imkan olmayan yer”, “tozlu yol”; **Şilim.** Lənkəran r. –“şillim” (dənizin döyəcəliyi yer); **Şuvi.** Astarə r. – İran dillərindəki “şəbi” və ya “şövi” (dərə); **Zəngələ.**Yardımlı r. –

“zəngülə” (“sırsıra” və “zəngələ” (balıqqulağı); **Vaqo**. Astara r. – “vaqo” (ağac kömürü hazırlamaq üçün çala); **Günəhir**. Lənkəran r. – “quynahir” (qatı toz, duman); **Viyan**. Lənkəran r. – “viyən” (söyüdlük); **Veri**. Lerik r. – “veri” (yuxarı) sözü olub, “yuxarıda yerləşən kənd”; **Jiy**. Yardımlı r. – “aşağı, alt”; **Şivlə**. Lerik r. – “kiçik pöhrəlik”; **Quçu**. Lerik r. – “gücü” (çılpaq, boş yer); **Ləj**. Lənkəran r. “ləj” (bataqlıq); **Andurma**. Lerik r. – “andurma” (dəmirağac); **Axunahiran**. Lerik r. – Əsil adı Ahunəgəran və talış dilində “dəmircilər” mənası verir; **Murya**. Lerik r. – “Morariya” (ilan yolu); **Dəstər**. Lerik r. – “Dasdar” (əl dəyirmanı, kirkirə); **Hücü**. Lerik r. – “su arxları çəkilməmiş yer” və ya “yeni arx” və s.

Talış mənşəli düzəltmə oykonimlər: **Ninəlov**. Masallı r. – “nil” (azat ağacının adı), “ləvu” (yer), “nil ağaclığı”, “ə” mənsubiyyət şəkilçisi olub, “nil ağaclığı”; **Hovil**. Lerik r. – “hi” (zəmi) və “vil” (gül) komponentlərindən düzəlib, “gül zəmisini”; **Livədirgə**. Lerik r. – “lü” (kiçik çay), “və” birləşdirici şəkilçi və “Driqə” (Driq mahalı) (“kiçik çay kənarında driqlərin məskəni”); **Lürən**. Masallı r. – “lir” (palçıq) və “kan” (məkan bildirən şəkilçi) “çoxlu gölməçə”; **Qodman**. Masallı r. – “qod” (kiçik təpə) və məkan bildirən “man” şəkilçisindən ibarət olub, “kiçik təpədəki yer”; **Maşxan**. Astara r. – “max” (dayanacaq, düşərgə) və “şeyx” (dini rütbə), “an” (İran dillərində məkan bildirən şəkilçi) olub, “şeyxlərin məkanı və ya dayanacağı”; **Zövlə**. Lənkəran r. – “zov” (dar dərə, yarıq) və kiçiltmə bildirən “lə” şəkilçisindən düzəlib “kiçik yarıq, kiçik dərə” mənası verir; **Tüklə**. Masallı r. – “tük” (bicar, çəltik əkilən yer) və “lə” şəkilçisindən ibarətdir; **Bilnə**. Yardımlı r. – “bil” (sıcaq yer, bataqlıq, çökəklik) “nə” toponimlərlə yanaşı “bil” (bil) mənsubiyyət şəkilçisi ilə yaranmışdır. (“Bataqlıqda yaşayış yeri”); **Sipiypart**. Astara r. – “ağ”(sipi) və “part/pard” (körpü) və “yə” bitişdirici şəkilçisindən düzəlib, “ağ körpü”; **Marzasə**. Astara r. – “çəltik əkilən sahənin mərzlərə bölünmüş hissələri arasında sərhəd, mərz” deməkdir, “sə” isə “baş mənasındadır. Burada “a” yiyəlik, mənsubiyyət bildirir.”Mərzin başı, üstü”; **Bilavər**. Lerik r. – “bil” bataqlıq, gölməçə, “a” mənsubiyyət şəkilçisi, “var” (yer) sözlərindən düzəlib “bataqlıq yer”; **Biləsər**. Lənkəran r. – “bil” (göl), “ə” mənsubiyyət şəkilçisi və “sər” (baş) sözlərindən düzəlib, “gölün baş tərəfində olan kənd”; **Tuado**. Lənkəran r. – “tu” (tut), “a” mənsubiyyət şəkilçisi və “do” (ağac) olub, “tut ağacı”; **Velədi**. Lənkəran r. – “vel” (qıjı, ayıdöşəyi), “ə” mənsubiyyət şəkilçisi və “di” (kənd) sözdən olub, “qıjılı yerə salınmış kənd”; **Sirəbil**. Masallı r. – “sir” (doymuş), “ə” mənsubiyyət şəkilçisi və “bil” (sərhəd, çöl, düz, kənar, sahil) “su sahili”, “sudan doymuş çöl”; **Tükəvilə**. Lənkəran r. – tük “çəltik əkilən yer”, “ə” bitişdirici sait və vilə “məkan, yer”, “çəltik əkilən yer”; **Tüləküvan**. Astara r. – “tül/til” (gil), “ə” mənsubiyyət şəkilçisi və “kü” (dağ), “van” (yaşayış məskəni) olub, “gilli dağda salınmış yaşayış yeri”; **Tütəpeştə**. Lənkəran r. – “tut ağacları olan yamac, dik yer”; **Zərdəbərə**. Lerik r. – “Zərd” (sarı), “ə” bitişdirici sait və “bərd” (keçid, aşırım) sözlərindən olub, “sarı keçid”; **Təngivan**. Lənkəran r. – “təng” (dar yer), “i” bitişdirici sait və İran dillərinə məxsus “van” (yer, məkan); **Pəlikəş**. Astara r. – “pəl” (əyri), “i” bitişdirici sait və “kəhl” (qaya) komponentlərindən düzəlib, “əyri qaya”; **Baliton**. Lənkəran r. – “bal” (gilas), “i” bitişdirici sait və “ton” (tərəf, səmt); “gilas ağacları olan gilashı yer”; **Vənəşikəş**. Astara r. – “vənəş” (bənövşəlik), “i” bitişdirici sait və “kəş” (qol, kiçik çay, dərə) olub, “bənövşəli sahədən keçən kiçik çay dərəsi”; **Hivəri**. Lerik r. – “hu” (dağıdılmış, uçurulmuş) və “var” (kənd, qala), “i” bitişdirici sait olub, “dağıdılmış kənd”; **Xicaso**. Astara r. – “xıç” (armud) və “so” (həyat) komponentlərindən ibarət olub, “armud bağı”, “armudluq” və ya “xıçə” (budaq) və “sə” (baş) komponentlərindən olub, “budaq başı”; **Boladi**. Lənkəran r. – “bol” (bol) sözü, “a” mənsubiyyət şəkilçisi və “di” (kənd) bolluq kəndi; **Arçivan**. Astara r. – “ərç” (dəyirman), “i” bitişdirici sait və “van” (dağlıların yaşadığı yer); **Marzasə**. Astara r. – “marz” (çəltik

əkilən sahənin məzrlərə bölünmüş hissələri arasındakı sərhəd, mərz),”a” mənsubiyyət şəkilçisi və “sə” (baş) – ”Mərzin başı, üstü”; **Vələpərqo**. Astarə r. – “vil” (gül), ”ə” mənsubiyyət şəkilçisi, “pər” (çiçək) və “qo” (yer) sözü olub, “güllük, çiçəkli yer”; **Ostayır**. Yardımlı r. – “ost/ast” (aşağı), “a” bitişdirici sait və “yır” (yer) komponentlərindən düzəlib, “aşağıda, çökəklikdə olan yer”; **Vənədi**. Lerik r. – “Vən” (göyrüş ağacı), “ə” mənsubiyyət bildirir və “vi” (tal. d.); **Şəmətük**. Astarə r.– “şam/şəm” (çayın burulduğu yerdə əmələ gətirdiyi qövsvarı yer),”ə” btişdirici sait və “tük” (“bicar”– çəltik tarlası) olub, “çayın burulduğu yerdə çəltik sahəsi”, “düzən yerdə əkilən çəltik sahəsi” və ya ərəb dilindəki “şəm” (keçid, ağız) və talış dilindəki “tük” (bicar) sözlərindən düzəlib, “keçiddə, çayın ağzında çəltik tarlası”; **Şilavar**. Lənkəran r. – “şil” (çubuq),”a” mənsubiyyət şəkilçisi və “var”(yer) (“çubuqlu yer”); **Viravul**. Lənkəran r. – talış dilində “viyəvul” kimi tələffüz olunur, “vi” (söyüd), ”ə” mənsubiyyət bildirir və “vil” (gül) sözü olub, “söyüd gülü”; **Vovlada**. Astarə r. – talış dilində ”Vovədə”. “Vov” (yel suyu),”ə” mənsubiyyət bildirir və “da/də” (yer, dərə) olub, “kükürdlü su olan dərə”; **Vizəzəmin**. Lerik r. – “vız” (qoz),”a” mənsubiyyət şəkilçisi və “zəmin” (yer, ərazi, sahə) olub,”qozlu yer, qozluq” və s.

Talış mənşəli mürəkkəb oykonimlər: Viləşə. Astarə r. –“vil” (gül, çiçək, ayıgşəyi, qıjı) və “huşə” (meşə) sözü olub, “ayıldəşəyi çox olan meşə”; **Vijəker**. Lerik r. – “vije” (enli, geniş), “ker” (uçurum, dərə) sözündən olub, “enli yarıqan, dərə”; **Palanqmorda**. Astarə r. – “palanq” (pələng) və “morda” (mördə-ölmüş) sözlərindən olub, “pələng ölmüş dağ”; **Burkandul**. Lerik r. – “bır” (böyürtkən kolu) və “kandul” (mağara, oyuq) əsasında “böyürtkənli dərə, oyuq”; **Nücü**. Lerik r. –“nü” (yeni, təzə) və “cü” (arx) olub, “yeni, təzə arx”; **Siyov**. Lerik r. – “Qarasu”; **Vov**. Lerik r. –“vo” (yel xəstəliyi) və “ov” (su) sözündən olub, (yel suyu); **Razqov**. Lerik r. –“rəz” (cır üzüm tənəyi) və “qo” (yer) sözlərindən düzəlib, “tənəklik”; **Lərmərud**. Lerik r. – talış dilində “ləgmərud” olub, “ləqmə” (çay sahili, yamac),”rud”(çay); **Səлива**. Astarə r. – “sa/si”(qırmızı, qızılı rəng) və “livə” (yarpaq) komponentlərindən ibarət olub, ”qızıl yarpaqlı dəmirağac”; **Şağlaser**. Lənkəran r. –“şəğol” (çaqqal) və “se” (isti, nohur) olub, “çaqqal nohuru”, “çaqqal əzgili”,”şah qalasının yuxarısı”; **Şaqlazüə**. Astarə r. – “çaqqal ulayan yer”; **Hiramo**. Lerik r. – “hır” (əkin), ”hamo” (hamar yer), “hamar sahədə əkin yeri” və ya “hır” (duman, çən), “mo” (çökmüş) komponentlərindən ibarət ”dumanlı, çənli”; **Honuba**. Yardımlı r. – “honu” (bulaq) və “oba” sözlərindən düzəlib,”bulaq yaxınlığındakı oba”; **Lüvəsər**.Lənkəran r. –“lü” (kiçik çay) və “sə” (baş) sözlərindən, əslində “soyulmuş, keçəl baş”; **Hamoşam**.Astarə r. – “hamo” (hamar) və “şam” (çayın burulduğu yerdə qövsvarı yaranmış hamar yer); **Gərmət**. Lənkəran r. –“gərm” (isti) və “tük” (bicarlıq, çəltik əkilən yer),”isti yerdə çəltik sahəsi”; **Zərdoni**. Lerik r. – “zard” (sarı) və “honi” (bulaq) sözlərindən düzəlib, “sarı bulaq”; **Giləpərqo**. Astarə r. – “gələpırqo” (qoyunların otladığı yer) və ya “viləpərqo” (gül kimi yumşaq, gül kimi təmiz, ətirli); **Garsavan**.Yardımlı r. – “qərs” (əkin yeri) və “ava” (oba) olub, “əkin yeri yanında salınmış oba”; **Körnədi**. Lerik r. – “körnə” (iş, güc) və di (kənd) olub, “iş-güclü kənd, fəaliyyətdə olan kənd”; **Kubin**. Masallı r. – “ku” (dağ) “bin” (alt, dib), ”dağın ətəyi, dağın dibi”; **Kijəba**. Astarə r. – “kijə” (cücə) və “oba” sözlərindən və “ba” (qapı) olub, “cücə obası”, “quş damı”; **Kərgəlan**. Lənkəran r. – “kə” (ev), “qo” (yer), “lon” (əkilməmiş sahə, münbit torpaq); **Jindi**. Lerik r. – “jin” (aşağı) və “di” (kənd) sözlərindən düzəlib, “aşağı kənd”; **Xozavi**. Lerik r. – “həzo” (min) və vi (söyüd ağacı) “söyüdlük”, ”çoxlu söyüd olan yer”; **Ələzəpin**. Lənkəran r. – “ələzə” (göy ot, göyərti, yaşıllıq) və “pin /bin” (ətək, dib); **Diryan**. Lənkəran r. – “degiron” olub, “dəyirman gedən yol” və “iki yol”; **Dibaşil**. – “diba/dibo” (ekiz, ikili) və “şil” (çixıntı, buynuz, bıç) olub, “iki çixıntılı

haça dağ”; **Dico**. Lerik r. – “di” (kənd), “co/qo” (yer) “kənd yeri”; **Daştalıcar**. Lənkəran r. – “daşt” (çöl), “lığ” (cil, bataqlıq), “car” (yer) ibarət olub, “cillik, bataqlıq olan çöl”; **Deqadi**. Astara r. – “De” (iki), “qa/kə” (ev), “i” (iki).”İki evli kənd”; **Dəmbəlov**. Masallı r.– “dəmbo” (xoş iy), “lev” (kənar) və “ov (su) sözlərindən ibarət olub, “xoş iyli su kənarı”; **Bili**. Astara r. – “Sulu yer”; **Dürriyyə**. Astara r. – “dü” (iki) və “riyə” (yol) olub, “iki yol ayrıcında salınmış kənd”; **Avyarud**. Astara r. – “avya” (çəmən, biçənək) və “rud” (çay); **Tatova**. Lənkəran r. – “tat” (isti) və “ov” (su), ”isti su”; **Balbau**. Astara r. – “kiçik qardaş”; **Pensər**. Astara r. – “pen” (yuxarı), “sər”(baş) olub, ”kolluq baş, kolluq təpə”; **Lobir**. Astara r. – “lo” (kiçik çay), “bər” (sahil, kənar); **Ancaqov**. Lerik r.– “anca” (doğramaq, kəsmək) və “qov/qav” (öküz, qaramal) sözlərindən ibarət olub, “mal kəsilən yer, sallaqxana”; **Mamulğan**. Yardımlı r. – “əmiyə məxsus torpaqlar”; **Mamusta**. Lənkəran r. – “Mamü” (əmi) və “stə” (yanmış) sözlərindən olub, “əmi yanan”, “əmi yandıran”; **Akuşa-peştə**. Lerik r. – “akuşa” (delta) və “peştə/piştə” (quru, hamar yer, suyun içində təpəcik) sözlərindən düzəlib, “çayın qollara ayrıldığı yer, delta”; **Ambu**. Lerik r. – “ambu” (armud) və “honi” (bulaq) sözlərindən düzəlib. “armudlu bulaq”; **Mastail**. Lerik r. – “most” (qatıq) və “əyl” (Əli) olub, “qatıq satan Əli”; **Miyanku**. Masallı r. – “Miyan” (orta, ara), “ku” (dağ).”İki dağ arasındakı yer, orta”; **Moloja**. Lənkəran r. – “malon şə” “mal qaranın örtüş yeri” olub, “quzeydə yamac”; **Noda**. Lerik r. – “no” (yeni, təzə) və “di” (kənd) olub, “yeni kənd”; **Küsəkəran**. Lerik r.– “kü” (dağ), “sə” (üst) və kəran (kənd) olub, ”dağın üstündə, dağın zirvəsində salınmış kənd”; **Liəzi**. Astara r.– “lü” (kiçik çay) və “əzi” (dərə) olub, “çay dərəsi; **Rəzvan**. Lənkəran r. – “cır üzüm tənəyi” və “van” (yer mənasında) “tənəklik”; **Rıqloba**.Astara r. – ”Rikli” (qəzəbli) və “oba”, “hirsli, qəzəbli oba”; **Rivadıla**. Astara r. – “ri/ro”– yol, “və”– “qabaq, ön, tərəf”, “daxili hissə, iç tərəf”– “yolun qarşısının daxili hissəsi”; **Pendi**. Lerik r. – “pen” (yuxarı) “di” (kənd), “yuxarı kənd”; **Porsova**. Cəlilabad r. – “fars obası”; **Sütəmurdov**. Lənkəran r.– “sütə” (yanmış) və “murdov/mordov” (bataqlıq, axmaz su); **Teşkan**. Yardımlı r.– “yonulmuş evlər”; **Təndül**. Lerik r. – “Təni” (tənü) təndir və “tül” (palçıq).”Palçıqdan düzəlmiş təndirləri olan kənd”; **Təngəbin**. Lerik r.–“təngə” (dar) və “bin” (alt, dib).”Dar yerin, çökəkliyin altı”; **Vaqadi**. Astara r. – “Kömürçü kəndi” və “canavar kəndi” kimi izah olunur;**Vamazqon**. Lerik r. – “vam/vamə” (yarımquuru) və “ziğon” (bataqlıqlaşmış yer. Qurumaqda olan çeşmə), ”yarıbataqlıqlaşmış yer”. Qurumaqda olan bataqlıq”; **Vilvan**. Lənkəran r. – “vil” (gül) və “van” (yaşayış yeri) olub, “gülüstan, güllü yer”; **Peştətük**. Lerik r. – “peştə” (təpə, yüksəklik, zirvə) və “tük” (bicar, çəltik, əkin) “dağ ətəyində əkin sahəsi”; **Separadi**. Lənkəran r. – “se” (üç) və “para” (məhəllə) və “di” (kənd); **Sinovli**. Lənkəran r. – “si” (doymuş) və “vil/bil” (su daşqını) .”Su daşqınından doymuş yer”; **Şavqo**. Astara r. – “şav/şəv” (gecə) və “qo” (yer) sözü olub, “gecələmək üçün yer”; **Şiləvəngə**. Cəlilabad r. – Şilə “çuxur, çökək” və “vəngə” (yer) “çuxur yer” və ya “şilə” (çubuqla hörülmüş bənd) və “vən” (yer) və “gə” şəkilçisindən ibarət olub, “çubuqla hörülmüş bənd olan yer”; **Tandun**. Lerik r. – “təni” (təndir) və “tüll” (palçıq) sözlərindən olub, “palçıqdan hörülmüş təndirləri olan kənd”; **Nisli**. Lerik r. – “Niso” (quzey) və (yamac); **Əvilə**. Lerik r.– “toplu, çoxluq”, “qıjı, ayıdöşəyi” bitki adı; **Biu**. Astara r.– Buy (iy, qoxu) və “ov” (su) sözlərindən ibarət olub, “iyli, qoxulu su”; **Tatoni**. Lerik r. – “Tat” (isti), “oni” – bulaq, ”İsti suyu olan bulaq” və s. Azərbaycan ərazisində daha çox su, çay, göl ətrafında məskunlaşan talış xalqının bu hidronimlərə ad verməsi də təsadüfi deyil.

Talış mənsəli sadə hidronimlər: Vilət. Masallı r. – “vilayət, ölkə, ərazi”; **Digo**. Astara r. – “Diyo” sözünün fonetik variantı olub, “dərya, dəniz” və s.

Talış mənşəli düzəltmə hidronimlər: **Avun.** Yardımlı r. – “Ov”(su) sözü ilə, cəmlük bildirən “on” şəkilçisindən ibarət olub, “sulu yer”; **Tatyan.** Masallı r. – “Tati” etnonimi və “an” cəm şəkilçisindən ibarət olub, “tatlar”; **Ovra.** Yardımlı r. – “Ov” (su) “ra” (məkan bildirən şəkilçi), “sulu yer” **Vazaru/Vəzəru.** Lənkəran r. – “Vaz” (coşqun, kükrəyon, daşan) ru “çay”, “a” mənsubiyyət şəkilçisi; **Bəşəru.** Lənkəran və Astara r. – “Bəş” – qol, “ru” – çay”, “ə” mənsubiyyət şəkilçisi; **Sixaru.** Astara r. – “Siğ” (daş), “ru” (çay) “a” bitişdirici sait olub, “daşlı çay”; **Vamaryu.** Lənkəran və Astara r. – “Vam” (isti), “ru” (çay), “a” bitişdirici sait olub, “isti çay”, “bulaq”; **Təngərud.** Astara r. – “Təng” (dar), “rud” (çay) “ə” mənsubiyyət şəkilçisi olub, “dar çay” **Bibihoni.** Lerik r. – “Bib” (heyva), “honi” (bulaq) və “i” bitişdirici sait olub, “xanım bulağı” və s.

Talış mənşəli mürəkkəb hidronimlər: **Sirokoda.** Yardımlı r. – “Sir” (bol) və “oqate” (saxlamaq) sözlərindən düzəlib, “bol suyunu saxlayan, həmişə bol sulu çay; **Rvarud.** Lerik r. – “Yol ağzı, yol kənarında çay”; **Siqali.** Lerik r. – “Siqol” (kırəmit) və “honi” (bulaq) sözlərindən düzəlib, “kırəmitli bulaq”; **Sukyaş.** Lənkəran r. – “Siyo” (qara) və “kəş” (qol) sözlərindən olub, “qara qol, qarasu qolu”; **Haftoni.** Lənkəran r. – “Haft” (yeddi) və “honi” (bulaq) olub, “yeddi bulaq”; **Volkaruk.** Lerik r. – “Volkarde” (daşan, ətrfəfə yayılan) və “uk” (çevirən) sözlərindən olub, “daşaraq ətrafı çevirən”; **Viləş.** Yardımlı və Masallı r. – “dağlan, yayılan su”; **İolada.** Lerik r. – “İo” türk dillərində təmiz su. Lada/loda talış dilində “arıq” olub, “arıq su” ifadə edir”; **Səra.** Lerik r. – “Sə” (baş) və “ru” (çay) ifadə edir; **Pişonori.** Masallı r. – “Peşnə” (ikinci, sonrakı) və “ri” (ru, çay) olub, “çay qolu, ikinci çay”; **Lerisərü.** Lerik r. – “Sər” (baş) və “ru” (çay) olub, “Lerikin yuxarı tərəfindən axan çay” mənası verir; **Murdab.** Lənkəran r. – “Murd” (ölü) və “ab” (su) sözlərindən əmələ gəlib, “ölü su, axmaz”; **Novəstəru.** Astara r. – “Nov” (qayıq, gəmi), “asta” (sındıran) və “ru” (çay) olub, “qayıq sındıran çay” və s. Talış mənşəli oronimlərin tədqiqi bu xalqın tarixini, etnoqrafiyasını, məişətini, adət-ənənəsini öyrənmək üçün əsaslı mənbə rolu oynayır.

Talış mənşəli sadə oronimlər: **Zajana.** Lerik r. – “Kəklikli dağ” və s.

Talış mənşəli düzəltmə oronimlər: **Vizazəmin.** Lerik r. – “vız” (qoz), “a” bitişdirici sait və “zəmin” (yer, ərazi, sahə) olub, “qozlu yer, qozluq”; **Panavand.** Lerik r. – “Pan” (enli), “a” bitişdirici sait və “band” (dağ), “enli dağ” və s.

Talış mənşəli mürəkkəb oronimlər: **Avləyin.** Lerik r. – “Avlı” (ovlə) “ətək, aşağı hissə”, “zin” (daş). “Dağ ətəyi”; **Burovar.** Cəlilavad r. – “Bur” (hündür) və “var” (yer) sözlərindən düzəlib, “hündür yer, yüksəklik”; **Delavnabənd.** Astara r. – “dağın dibi, dağın ətəyi”; **Zopun.** Cəlilabad r. – “Zou” (dərə) və “bun” (ətək, dib), “ətəyi, dibi dərə olan dağ”; **Dızdılıq.** Lerik r. – “Diz” (qala), “di” (kənd), “ling/linç” (dağ) “qala kəndində olan dağ”; **Bolobəni.** Lənkəran r. – “Hündür dağ”; **Dülyam.** Lerik r. – “Dü” (iki) və “lyam” (yaylaq) olub, “iki yaylaq”; **Limərd.** Yardımlı r. – “lı/lü” (dik qaya) və “mard” (qədim etnonim) “mard qayası”; **Diqo.** Astara r. – “di” (kənd) “qo” (yer) “kənd yeri”; **Poçqon.** Lerik r. – “Poçon” (ayaq) və “poşnə” (daban) sözlərinin təhrif olunmuş variantıdır. “Daban” deməkdir; **Peştəsər.** “Peştə”(təpə, yüksəklik, zirvə) və “sər” (baş). “Zirvəli, yüksək dağ”; **Sioker.** Astara r. – “Siya” (qar) və “ker” (uçurum) “qara yarıqan, qara uçurum”; **Tırkiloja.** Masallı r. – “Tırki”(türk) və “loja” (suayrıcının adı), “türklərə mənsub olan Ləji dağı” və s.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədli N. Azərbaycan dilində alınma terminlər. Bakı, “Elm və təhsil”, 2017, 288 s.
2. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti. I, II cild. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2007, 304 s.
4. Məmmədov N. Azərbaycanın yer adları (Oronimiya). Bakı, AD nəşriyyatı, 1993, 178 s.
5. Гейбуллаев Г.А. Топонимия Азербайджана. Баку, «ЭЛМ», 1986, 192 с.
6. Əhmədov T. Azərbaycan toponimikasının əsasları. Bakı, Bakı Universiteti nəş.-ti, 1991, 312 s.

7. Əsgərov N. Azərbaycanın hidronimləri. Bakı, 2002,

8. Агеева Р.А. Происхождение имен рек и озер. М., 1985, 142 с.

ЗАИМСТВОВАННЫЕ ТОПОНИМЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В УЗКОЙ ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ЗОНЕ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКЕ РЕЗЮМЕ

Азербайджанский народ исторически вступал в экономические, политические и культурные отношения со многими народами, нациями и племенами, заимствуя у них различные слова и выражения, и словарный запас языка еще больше обогащался за счет этих заимствованных слов. Исторические и социальные события, а также важные изменения в общественной жизни, как и в других областях, оказали влияние на топонимы. Большинство исследователей, изучающих топонимы, больше внимания уделяли турецким топонимам, используемым в азербайджанском языке с точки зрения географического положения, и не рассматривали заимствованные топонимы столь подробно. Хотя в отдельных статьях и научных трудах говорится о топонимах, заимствованные топонимы в азербайджанском языке не были предметом отдельного исследования. Многие слова и выражения перешли на язык азербайджанского народа, который на протяжении многих веков смешивался с различными народами, подвергся влиянию иранских языков: талышского, персидского, арабского, татского, курдского; из европейских языков: французского; из славянских языков: русского; из иберийского-Кавказских: лезгинский, удинский, сахурский, грызский, ингилойский, а также монгольского языка, наиболее наглядным примером чего являются географические названия и топонимы. Эти заимствованные названия чаще встречаются в ойконимах, гидронимах и оронимах.

Ключевые слова: *заимствованное слово, заимствованный топоним, ойконим, гидроним, ороним, географический объект.*

BORROWED TOPONYMS USED IN A NARROW GEOGRAPHICAL AREA IN THE AZERBAIJANI LANGUAGE SUMMARY

The Azerbaijani people have historically entered into economic, political and cultural relations with many peoples, nations and tribes, borrowing various words and expressions from them, and the vocabulary of the language has been further enriched through these borrowed words. Historical and social events and important changes in social life, as in other areas, have had an impact on toponyms. Most researchers studying toponyms have focused more on Turkish toponyms used in Azerbaijani in terms of geographical locations, and have not discussed borrowed toponyms in as much detail. Although toponyms are discussed in separate articles and scientific works, borrowed toponyms in the Azerbaijani language have not been the subject of separate research. For centuries, the Azerbaijani people have mixed with various peoples and have adopted many words and expressions from Iranian languages, such as Talysh, Persian, Arabic, Tat, and Kurdish; from European languages, such as French; from Slavic languages, such as Russian; from Ibero-Caucasian languages, such as Lezgi, Udin, Sakhur, Gryz, and Ingiloy; and from Mongolian. The most obvious example of this is in geographical names and toponyms. These borrowed names are more common in oikonyms, hydronyms, and oronyms.

Key words: *borrowed word, borrowed toponym, oikonym, hydronym, or nym, geographical object*